

A VÉRSZERZŐDÉS EREJÉVEL URALKODÓ
HUN NAGY-KIRÁLY
ATILLA

előtt könyörög a római pápa

A „VÉRSZERZŐDÉS” EREJÉRŐL ÉS EREDETÉRŐL

(kivonat Sebestyén László: *Kézai Simon Védelmében című könyvének 139—143. oldalairól*)

»Teokratikus modellt ugyan a magyaroknál sohasem kellett széttörni, ez a példa így igen messziről jött. Így a vérszerződés esküpontjai, első alkotmányunk azt mondja:

◊ Ameddig életünk tart, sőt utódaink életének fogytáig mindig Álmos vezér ivadéka lesz a vezérünk.

◊ Ami jószágot közösen szerzünk, mindenkinek része legyen abban.

◊ Azok a fejedelmi személyek, akik szabad akaratukból Álmost vezérnek választották, soha a vezér tanácsából ki ne maradjanak.

◊ Ha valaki az utódok közül a vezér személyéhez hűtelen lenne, és viszályt keltene a vezér és rokonai között, annak úgy hulljon a vére, ahogy a mienk hullott, amikor Álmossal vérszerződést kötöttünk.

◊ Hogyha valaki az utódok közül a vérszerződést megszegné, azt örök átok sújtsa.»

Ime az eskü.

Itt bizony egyenlő felek szerződtek, a törzsek fejei. Új törzs-szövetség született, mai szóval föderáció jött létre.

Az u.n. rész és egész viszonyának azonban komoly tényei ta'á'hatók meg a hajdan volt hun társadalomban.

Ammianus Marcellinus feljegyzéséből tudjuk: „Nem vezeti őket a királyi hatalom szigora; megelégszenek azzal, hogy egyik törzsfőjüket viharos tülekedéssel vezérré választják.” Vagy: „A hunok a komolyabb ügyeket lovon ülve közösen tanácskozzák meg.” Harmatta János úgy véli, az ilyen alkalom a nemzetségi vagy törzsi tanács ülése lehetett.

A társadalmi felépítmény legkisebb egysége (6-10 család) az aul. Fölöttük vannak az altörzsek, majd törzsek, s ez utóbbiak egy még nagyobb politikai egységben, a törzsszövetségben kapcsolódnak össze.

Ami pedig témánkban a legfontosabb: a kisebb egységek, majd feljebb a népek is a birodalomban megtartják önállóságukat. Nem olvadnak fel egymásba, a nomád (nekem kifejezőbb és rokonszenvesebb Padányi Viktor lovas civil-

záció fogalma) birodalom ily módon sok kis államocska. Az egyes részek csak a közös veszély órájában tartanak össze, segítik egymást.

Hasonlót ír őseinkről Bölcs Leó: „...a csata napjáig nemzetségek és törzsek szerint el vannak széledve, lovaikat télen-nyáron folytonosan legeltetve. Háború idején a szükséges lovakat török sátraik közelében őrzik a had rendelkezéséig, melyet éjjel szoktak megkezdeni.”

A tisztségek örökletesek. Ez a szabály nemcsak az uralkodó törzsekre, hanem a leigázott népekre is áll. Jordanes dicsekszik is vele, hogy a hunok uralma alatt élő gótoknak királyaik vannak.

Mint hogy pedig a legkisebb altörzs feje is végeredményben **kagán** a maga birodalmában, csak természetes, hogy ugyanazok az elvek érvényesek reá is, mint a nagybirodalom fejére, a **nagyfejedelemre**. Ez jól szemlélteti, hogy az állam egészen apró, önálló részek egyesülése révén áll elő. A méltóságok nem üres címek, a tényleges hatalmat jelentik.

A nagyfejedelem csak a saját törzse, népe és a főméltóságok felett gyakorol közvetlen hatalmat, az alsóbb tisztségeket már nem ő, hanem az alája tartozó méltóság-viselők töltik be. Az ázsiai hun birodalomban a huszonnégy főember maga választja ki a vezéreket az ezredek, a századok és a tizedek élére. A nép ugyanis hadakra oszlott, mégpedig a tízes számrendszer alapján. Az ázsiai hunok a legfelsőbb méltóságok viselőit „tízezer lovas”-nak hívják.

Az óriási területen állatokat milliós szám legeltető lovas népek társadalmi szervezete és jogrendje csak alulról épülhetett fe. fele, csak laza, alkalmi nagyobb szövetségek voltak közöttük lehetségesek, a kisebb, de állandó kis autonómiák révén.

Kézai épp akkor tévedett volna súlyosan, ha kis város-államok, erős kézben tartható települések könnyen oktrojálható közjogi formáit tulajdonítja nekik. Hasztalan őt hamisításra uszítani, s közben még rá is fogni, hogy kohol.

De mondja el maga Szücs Jenő a dilemmáját, ha már belekeveredett: „Hogy Kézai politikai teóriája ebben az eszmekörben fogant, azt elárulja az ősi fiktiiv (mintha beszédhibája volna, nem tud e jelzőtől szabadulni) hun társadalom belső szerkezeti principiuma, az önigazgató korporatív jelleg. E téren elméletének közvetlen forrása aligha lehetett Aquinói Tamás, hiszen nála a *communitas*

elvileg nem létezhet felsőbb autoritas nélkül, ezzel szemben Kézai fikciójában (sic) a *communitas* eleve adott történeti principium, amely megelőzi a monarchiát — Atila királlyá választását —, s később is egészen a keresztény monarchia létrejöttéig a hatalom egyedüli birtokosa és gyakorlója. Vagyis létezhet a *communitas* felsőbb autoritas nélkül.” ... Ez azért lehet — folytatja —, mert a 13. századi átalakuló politikai teória már belehelyezkedett az antik forrásokból eredő hatalomátruházási elméletbe. Eszerint a jog és hatalom eredeti birtokosa a nép, amely hatalmát csak utóbb, másodlagosan ruházta át az uralkodóra.”

Lám, Szücs már visszahátrált jogforrásért a hatodik világkorszakból, legalább az ötödikbe, gondolom a köztársasági Rómába, avagy talán a Perikles Athénjébe, egy kis nép-jogért az eszmeátvételekre kényszerített Kézai kedvéért. Tartóztassuk azonban, csak legalább addig, míg megnézzük, megelőzte-e — és hogyan — a valóságos huntársadalomban a monarchiát, Atila királlyá választását, a *communitas*?

Legyen tanunk Harmatta János már idézett tanulmánya. A szerző természetes logikával, s igen szellemesen a hunokról tudósító Marcellus, Olimpodoros és Priskos saját társadalmukból hozható közjogi fogalmait (philarchos, piudareiks, primates, stb.) elemezte s így derített fényt a hun viszonyokra illesztett jelentésükre.

Talán, ha Szücs Jenő is ezt teszi a Kézai 13. századi „pádovai” jogi kifejezéseivel, fogalmaival és szembesíti ezeket a múltbeli hun és a fellelhető korabeli magyar társadalmi valószínűségekkel, nem téved el ily mértéktelenül, s nem veti oda martalékul egy nemzetközi szaktestület továbbtapsó lábai elé, az ő mihaszna meglátásai érdekében, a nekünk ennél sokkal becsesebb Kézai-kronikát, s a sokkal tapintatosabb fogalmazást, tanulmányozást igénylő hun-magyar ügyet.

Harmatta János szerint: Olimpodoros 410-es évekbeli követjárása idején a hunok még törzsi szervezetben éltek. Központjuk már évtizedek óta itt volt nálunk, feltehetően a Duna-Tisza közén. Az első törzsfő ez időben még nem azonos a törzsszövetség vezetőjével. Ekkor tehát a hunok még csak laza törzsi szervezetben éltek.

Erre Priskos érvelése is bizonyosság: a bizánci követeknek azért kellett elutasítaniuk Atilának magasabb rangú követek küldésére vonatkozó követelését, mert sem a saját elődeinek, sem másoknak az uralma alatt nem küldtek a hunokhoz Bizánctól ilyen előkelő követeket.

Ebből az derül ki, hogy Atilának az ősei is törzsfői hatalmat gyakoroltak, részben pedig, hogy rajtuk kívül más hun törzsfők is voltak.

Atilla emelkedésének folyamata úgy mehetett végbe, illetve úgy érhetett el az ismert fokot, hogy ősei már a IV. század végén megszerezhették a kagáni hatalmat. A nagybáttya, Ruga alatt emelkedhettek ki a többi hun törzsfő közül, aki testvérelével, Putarral már a hun törzsek legnagyobb része felett uralkodott. A IV. század végén már kialakulhatott állandóbb jellegű szervezetként a törzsszövetség, s a törzsfő nemzetsége a többi törzsfő nemzetsége fölé emelkedett.

E folyamat Atillával betetőződik. Ő már egy hun állam feje, s hatalma korlátlan. Kézai jelzője, hogy a hunok „római módra” Ethelét teszik maguk fölé királlyá, sokkal kifejezőbb és teljesebb jelentésű, mint azt a nyugati történészek értik.

Mást látok ebben a „római módban”, s a 20. század tanított meg reá, a minden korábbi korszakoknál gazdagabb és jellegében kifejezőbb, egyben gyorsabb hírforrású változataival.

Nem kerülhet-e el a hun birodalom a nagy riválisokkal való mérkőzésében az abszolút teljhatalmú uralkodói formát. A „harc közben a fegyverek azonosulnak” törvényszerűség érvényesült ebben. Bizánc a császári fensőbbség talmi rongyrazásával fitymálta a barbárnak titulált zseniális hunt, pedig az több ckkal nézhette le a sűrűn egymást váltó eunuch (szó szerint) főminiszterek és főkardhordozók intrikus, férfiatlan világát.

Rákényszerült Atilla a hatalom törzsszövetség feletti megragadására, különben a ravasz Bizánc — mint mindig, és később is tette — egymásnak ugrasztotta volna a lazább hatalmi keretű törzsi csoportokat. Az akatzirokkal meg is kísérelte, de Atilla lecsapott és elfojtotta a szeparációs törekvéseket.

Más dolog, hogy Atilla korai halála miatt az új állami, hatalmi gépezetnek nem alakulhatott ki a fennmaradásához szükséges beidegezettsége, s a hun népeknek végül is több kárunk származott Atilla dicsőségéből, mint hasznuk. A hatalomban utódok, Dengizik, Irnik, Kuvrát így márcsak legfeljebb első törzsfők, vagy megbízható törzsi autonómián nyugvó törzsszövetségek vezetői. Kézai igazát bizonyítják — hogy ismét visszaáll a communitás szerepe, ereje és te-

kintélye. Az egyetlen megnyugtató, a viszálykodókat megbékíteni képes nemzetségi, törzsi autonómia, a demokrácia korábban jól bevált rendje, az Atilla monarchiáját felváltó, bizonytalan vérvesszeséggel járt anarchia után. Míg nem az újabb Kárpát-medencei hunok, az avarok törzsfői közül, hasonló folyamatok és szükségszerűségek — az azonosulás törvénye — következtében Baján járja meg ismét az Atillához mérhető emelkedőjű hatalmi lépcsőket.

A vegyes politikának jellemzett forma nem Kézai önkényes jogeszméi átvétele, hanem tényleges hun-társadalmi valóság. Ez a társadalom Atilla korában átmeneti jellegű: az osztálytársadalom és a nemzetségi szervezet közös maradványa. Bár Priskos követjárása idején (449) Atilla a saját nemzetségi „arisztokráciája” fölé is emelkedve, korlátlan hatalommal áll a hun állam élén, a hatalom központjától távolabb megvannak, léteznek a nemzetségi, törzsi keretek és intézkedő fórumok. Közvetlenül mellette viszont már nem áll semmiféle tanács, mely intézkedéseit korlátozná. Már nem egyszerű „törzsfő”, hanem a bizánci császárhoz hasonló abszolút uralkodó.«

* * *

Mivel Atilla is Vérszerződési Erővel lett a hunok leghatalmasabb uralkodója — A PUSZTAI-SZER csak megismétlése volt az ősi alkotmányalapításnak, mondhatni — annak új szereplőkkel való felújítása és megpecsételése.

